

Особливості формування та управління оборотними ресурсами підприємства.

Андросова О.Ф. , доцент кафедри Фінанси і кредит ЗНТУ,

Шестопалова О.В., старший викладач кафедри Фінанси і кредит ЗНТУ

Анотація

У статті розглядаються оборотні ресурси, їх формування, враховуються особливості управління оборотними коштами на підприємстві що сприяє підвищенню ефективності функціонування, збільшенню рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємств.

На відміну від країн з розвиненою ринковою економікою, де процес розвитку бізнесу і систем його підтримки проходив природним шляхом, розвиток підприємництва в Україні зіткнувся з рядом значних труднощів. Україна, яка різко змінила економічну орієнтацію, змушена вирішувати цю проблему в обмежений термін і в умовах кардинальних змін в економіці, ускладнених нестабільністю макроекономічної ситуації в країні.

Серйозною причиною обмеженого розвитку сфери бізнесу є дефіцит фінансових ресурсів. У цілому для фінансової структури підприємства характерні наступні риси:

- 1) дефіцит власних засобів у структурі фінансових ресурсів підприємства;
- 2) обмежений доступ до кредитів, на відміну від великих підприємств;
- 3) підвищений рівень собівартості продукції малих підприємств порівняно з великими фірмами, що обмежує можливість інвестування в потрібний момент через відсутність необхідних фінансових ресурсів;
- 4) нерегулярність інвестицій.

Необхідною умовою ефективного розвитку підприємництва є державна політика, орієнтована на ринкову економіку і заснована на відповідних правових і адміністративних засадах.

Однак система державного фінансового регулювання розвитку підприємництва в Україні не носить цілісного характеру. Розвиткові суб'єктів

сфери бізнесу перешкоджає безліч обставин: недосконалість законодавчих актів, недостатність власних фінансових ресурсів, труднощі пошуку джерел фінансування та одержання кредиту, надмірний податковий тягар, неплатежі, проблеми з одержанням приміщень, нерозвиненість сфери лізингових послуг, відсутність досвіду й обмежені можливості використання консалтингових послуг. Таким чином, найбільшого значення в цьому зв'язку набуває розробка нових фінансових інструментів, що могли б забезпечити ефективне формування фінансових ресурсів підприємств, необхідних для їхнього розвитку.

Для здійснення власної фінансово-господарської діяльності підприємство повинне мати у своєму розпорядженні відповідні виробничі фонди. За характером своєї участі у процесі виробництва вони поділяються на основні і оборотні. В основі такого поділу лежить відмінність у русі вартості засобів праці і предметів праці.

Матеріальною основою виробництва є виробничі фонди у вигляді засобів і предметів праці. У процесі функціонування вони по-різному переносять свою вартість на вартість готового продукту.

На відміну від основних виробничих фондів оборотні фонди споживаються в одному виробничому циклі і їхня вартість повністю переноситься на вартість виготовленої продукції. При цьому одна їхня частина в речовій формі входить до створеного продукту і набирає товарної форми, в якій її буде використано споживачем. Інша частина також повністю споживається у процесі виробництва, але, втрачаючи свою споживну вартість, у речовій формі до продукту праці не входить (паливо).

Оборотні виробничі фонди становлять собою мінімально необхідні для виконання виробничої програми запаси сировини, основних матеріалів, покупних напівфабрикатів, допоміжних матеріалів, палива, запасних частин для ремонту, малоцінних і швидкозношуваних предметів, а також незавершеного виробництва.

Фонди обігу, хоч і не беруть участі безпосередньо у виробничому

процесі, є необхідним елементом для забезпечення єдності виробництва і обігу. Сфера їхнього функціонування створює передумови для виділення їх у самостійне поняття "фонди обігу".

Фонди обігу складаються із запасів готової продукції на складі підприємства; товарів, відвантажених покупцям; залишку грошових коштів на рахунку в банку і касі підприємства.

Оборотні виробничі фонди і фонди обігу знаходяться в постійному русі і забезпечують безперервний кругообіг засобів. При цьому відбувається постійна і закономірна зміна форм авансованої вартості: з грошової вона перетворюється на товарну, потім — на виробничу і знову на товарну і грошову. Отже, кругообіг оборотного капіталу відбувається за схемою

$$\Gamma - T \dots B \dots - T1 - \Gamma 2, \quad (1)$$

де Γ — грошові кошти, які авансуються господарюючими суб'єктами;

T — засоби виробництва;

B — виробництво;

$T1$ — готова продукція;

$\Gamma 2$ — грошові кошти, одержані від продажу продукції, і що включають в себе реалізований прибуток.

Крапки (...) означають, що оборот капіталу перервано, але процес його кругообігу продовжуватиметься у сфері виробництва.

Таким чином, виникає об'єктивна необхідність авансування коштів для забезпечення безперервного руху оборотних виробничих фондів і фондів обігу з метою створення необхідних виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції і умов для її реалізації [5].

Рух оборотних виробничих фондів і фондів обігу становлять єдиний процес, який забезпечується відповідним оборотним капіталом. Це дає можливість об'єднати оборотні виробничі фонди і фонди обігу в єдине поняття — оборотні кошти (рис. 1). Оборотні кошти — це грошові ресурси,

які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції.

Організація оборотних коштів включає:

- визначення складу і структури оборотних коштів;
- визначення потреби підприємства в оборотних коштах;
- визначення джерел формування оборотних коштів;
- розпорядження та маневрування оборотними коштами;
- відповідальність за зберігання та ефективне використання оборотних коштів.

Рис. 1. Складові елементи оборотних коштів підприємства.

Склад оборотних коштів — це сукупність окремих елементів оборотних виробничих фондів і фондів обігу.

Структура оборотних коштів — це частка вартості окремих статей оборотних виробничих фондів і фондів обігу в загальній сумі оборотних коштів.

Структура оборотних коштів має значні коливання в окремих галузях господарства. Вона залежить від складу і структури витрат на виробництво, умов поставок матеріальних цінностей, умов реалізації продукції, проведення розрахунків (наприклад, вугільна промисловість, легка та харчова промисловість, машинобудування.).

Склад і структура виробничих запасів, незавершеного виробництва і готової продукції є важливим індикатором комерційної діяльності підприємства [6].

Розуміння специфіки структури оборотних активів на підприємстві дає змогу не лише краще управляти ними, а й концентрувати увагу саме на тих ділянках, де має бути забезпечене найефективніше їх використання. Це можна віднести не лише до нормованих статей оборотних активів, а й до тієї їх частини, яка обслуговує сферу обігу.

Важливого значення також набуває класифікація оборотних коштів, оскільки дає можливість підприємству визначити оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування оборотних коштів. Від цього значною мірою залежить фінансовий стан підприємства. Оборотні кошти класифікуються за декількома ознаками (рис. 2).

Джерела формування оборотних активів значною мірою визначають ефективність їх використання. Встановлення оптимального співвідношення між власними і залученими джерелами, зумовленого специфічними особливостями кругообігу капіталу на тому чи іншому підприємстві, є важливим завданням системи управління. Достатній мінімум власних і

позикових засобів має забезпечити безперервність руху оборотних активів на всіх стадіях кругообігу, що задовольняє потреби виробництва в матеріальних і грошових ресурсах, а також забезпечує своєчасні і повні розрахунки з постачальниками, бюджетом, банками та іншими ланками.

Класифікація оборотних коштів
<i>Залежно від участі у кругообігу коштів</i>
• оборотні кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди; • оборотні кошти, авансовані у фонди обігу
<i>За методами планування</i>
• нормовані; • ненормовані
<i>За джерелами формування</i>
• залучені; • власні та прирівняні до власних; • інші
<i>Залежно від ліквідності</i>
• абсолютно ліквідні кошти; • швидко реалізовані оборотні кошти; • повільно реалізовані оборотні кошти
<i>Залежно від ступеня ризику вкладання капіталу</i>
• оборотний капітал з мінімальним ризиком вкладень; • оборотний капітал з середнім ризиком вкладень; • оборотний капітал з високим ризиком вкладень
<i>Залежно від стандартів обліку і відбиття в балансі підприємства</i>
• оборотні кошти в запасах; • кошти; • розрахунки; • інші активи
<i>Залежно від матеріально-речовинного утримання</i>
• предмети праці; • готова продукція і товари; • гроші і кошти в розрахунках

Рис. 2. Класифікація оборотних коштів.

Недостатність джерел формування оборотних коштів призводить до недофінансування господарської діяльності та до фінансових ускладнень. Наявність зайвих джерел оборотних коштів на підприємстві сприяє

створенню наднормативних запасів товарно-матеріальних цінностей, відволіканню оборотних коштів з господарського обороту, зниженню відповідальності за цільове й раціональне використання як власних, так і позичених коштів [7].

Мінімальна потреба підприємства в оборотних коштах покривається за рахунок таких власних джерел:

- статутний фонд (пайові внески членів-засновників, внески іноземних учасників, надходження від емісії цінних паперів);
- відрахування від прибутку;
- цільове фінансування та цільові надходження (з бюджету, галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів);
- приріст сталих пасивів (мінімальна заборгованість із заробітної плати працівникам, відрахування на обов'язкове пенсійне страхування, на соціальне страхування, резерв майбутніх платежів, авансування покупців).

На підприємствах виникають проблеми з несвоєчасним надходженням коштів за відвантажену продукцію, нагромадженням на складі нереалізованої готової продукції, несвоєчасним і неповним виконанням договірних зобов'язань постачальниками та через інші обставини, що спричиняють потребу в додаткових коштах.

Покрити цю проблему практично неможливо та економічно недоцільно, тому підприємство вимушене залучати фінансові ресурси у вигляді короткострокових кредитів банку та інших кредитів, комерційного кредиту.

Призначення банківських кредитів — фінансування витрат, пов'язаних із придбанням основних і поточних активів, із сезонними потребами підприємства, тимчасовим збільшенням виробничих запасів, із збільшенням дебіторської заборгованості, податковими платежами та іншими зобов'язаннями.

Кредити банку дають змогу органічно поєднати всі джерела оборотних коштів і справляють активний вплив на раціональне формування запасів

сировини, матеріалів, готової продукції та інших видів матеріальних цінностей [8].

Комерційний кредит використовується підприємствами за браком фінансових ресурсів у покупця і неможливості розрахуватися з постачальником. У цьому разі виникає необхідність відстрочки платежів. Постачальник дає згоду на надання відстрочки платежу за продукцію і від споживача замість грошей одержує вексель або інше боргове зобов'язання.

Його використання позитивно впливає на економіку підприємства і народного господарства, оскільки спрощує реалізацію товарів, прискорює обертання оборотних коштів і зменшує потребу в кредитних і грошових ресурсах. Ефективність використання оборотних активів на підприємстві має важливе значення, оскільки справляє значний вплив на загальну ефективність всієї сукупності засобів, залучених підприємством. Це пояснюється тим, що тривалість обороту основних і оборотних засобів суттєво відрізняється через принципові відмінності за характером участі у виробничому процесі основних та оборотних фондів. Якщо перші неодноразово беруть участь у процесі виробництва, то оборотні фонди — один раз, повністю споживаючись у кожному його циклі. Оборот основних фондів вимірюється роками, водночас як оборотні фонди і фонди обігу протягом року здійснюють, як правило, декілька оборотів. Отже, оборотні активи, що обслуговують оборот оборотних фондів і фондів обігу, багато в чому визначають загальні темпи і ефективність виробництва [9].

В системі заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи підприємства і зміцнення його фінансового стану, важливе місце займають питання раціонального використання оборотних активів.

Ефективність використання оборотних коштів не можна виміряти за допомогою одного показника. Для цього необхідна система показників, найважливішим з яких є швидкість обертання. Цей показник обчислюється у днях і характеризується періодом, за який оборотні кошти підприємства здійснюють один оборот. Пошук шляхів поліпшення оборотних активів

передбачає насамперед впровадження сучасних технологій та інших досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечують економію ресурсів, здешевлення виробництва і зростання якості продукції. Важливу роль у цьому відіграє удосконалення відносин з іншими господарюючими суб'єктами, контрагентами даного підприємства. Мова йде про удосконалення умов матеріально-технічного обслуговування. Крім того, покращання свого становища на ринку передбачає стабільність у відносинах з покупцями, вибір форм розрахунків, що гарантують платежі і забезпечують прискорення завершення реалізації продукції і надходження коштів на рахунки підприємства. Це не тільки сприяє поліпшенню фінансового стану конкретного підприємства, а й забезпечує закріплення господарських зв'язків, поліпшення фінансової і платіжної дисципліни.

Ефективність використання оборотних активів на підприємстві має важливе значення, оскільки справляє значний вплив на загальну ефективність всієї сукупності засобів, залучених підприємством.

На сучасному етапі розвитку визначальними умовами господарювання є невизначеність та ризиковість і тому актуальності набуває така класифікаційна ознака оборотних активів як ризик. Для детальнішого й ґрунтовнішого аналізу ризиковості оборотних активів за доцільніше розділити оборотні активи не тільки за рівнями ризику, але й за видами ризику на: оборотні активи, яким притаманний виробничий ризик, комерційний ризик, фінансовий ризик та інвестиційний ризик.

Сформована система управління оборотними коштами дозволить здійснювати ефективний аналіз та визначати оптимальний обсяг і структуру оборотних коштів. На основі визначення показників ефективності використання оборотних коштів розрахувати резерви їх зростання та норматив, який забезпечить ефективне функціонування підприємства за мінімального обсягу оборотних коштів. Аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів оборотності, полегшить формування оптимальної системи управління оборотними коштами. Управління запасами оборотними коштами

слід здійснювати на основі методів ABC і XYZ, управління дебіторською заборгованістю та управління грошовими коштами.

Значну увагу варто приділяти прискоренню оборотності оборотних активів, яке можливе за рахунок різного роду заохочень для клієнта купувати продукцію та залучення на підприємство комерційного кредиту.

Врахування особливостей управління оборотними коштами на підприємстві сприятиме підвищенню ефективності його функціонування, збільшенню рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості.

Моделі оптимального залишку коштів оцінюють:

- обсяг грошових коштів та їх еквівалентів, необхідних підприємству для задоволення його потреб;
- оптимальну пропорцію розподілу грошових коштів між окремими формами;
- періодичність (умови) та обсяги трансформації грошей в цінні папери та навпаки.

Цей напрямок поточного регулювання передбачає узгодження вхідних та вихідних потоків грошових коштів за обсягами та в часі.

Цей напрямок поточного регулювання здійснюється з метою скорочення часу між моментом сплати дебіторами своїх боргів та моментом надходження грошових коштів на рахунок підприємства. Прискорення процесу надходження грошей забезпечується використанням таких інструментів регулювання грошових потоків, як: банківське накопичення, система сейфів, телеграфні та чеково-депозитні перекази, електронні чеки.

На відміну від завдань управління щодо надходження грошей, мета застосування стратегії виплат полягає в їх максимально можливому уповільненні в часі.

Ефективне використання методів прискорення надходжень та контролю витрат обумовлює виникнення протягом окремих проміжків часу тимчасово «вільних» грошових коштів. Управління вільними залишками коштів передбачає вибір та здійснення операцій щодо їх інвестування з

врахуванням можливих термінів доходності та ризику, притаманних окремим інвестиційним альтернативам.

Управління грошовими потоками — це важливий фінансовий важіль, який забезпечує:

- фінансову рівновагу підприємства в процесі його стратегічного розвитку — визначення рівня взаємозв'язку між різними видами грошових потоків за їх обсягами та в часі;

- ритмічність здійснення операційного процесу підприємства (будь — який перебіг у здійсненні платежів негативно позначається на формуванні виробничих запасів, рівні продуктивності праці, реалізації продукції тощо);

- скорочення потреби підприємства в позиковому капіталі;

- прискорення оборотності капіталу (скорочення тривалості операційного циклу, що досягається в процесі ефективного управління грошовими потоками, а також зменшення потреби в капіталі);

- зниження ризику неплатоспроможності підприємства за рахунок синхронізації надходжень і витрат грошових коштів;

- отримання додаткового прибутку за рахунок тимчасово вільних залишків грошових активів у фінансових інвестиціях.

У кожній галузі треба розробити науково - технологічний прогноз , визначити ключові пріоритетні напрями, що мають скласти основу технологічного розвитку. Машинобудування повинно взяти на себе роль авангардної ланки промислового комплексу. Темпи його розвитку мають в 2-3 рази перевищити загальні темпи зростання промислового виробництва, створюючи умови для структурно – інноваційної перебудови і технічного переоснащення всіх галузей економіки. Зростаючий попит внутрішнього ринку на продукцію машинобудування , розвиток імпортозамінних виробництв наукомісткої та високотехнологічної продукції, збільшення експорту традиційної конкурентної та високотехнологічної продукції вітчизняного виробництва свідчать про доцільність і реальність саме такої стратегії. [10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: Офіційний текст / Україна. Верховна Рада. — К.: Кондор, 2003. — 208 с.
2. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р.: № 1576-XII // Україна. Закони. Основні чинні кодекси і закони України / Уклад. Ю. П. Єлісєвєнко. — К.: Махаон, 2003.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р., № 996-XIV // Офіційне видання. Закони України у 20 томах. Т. 19. — К.: Інститут за-ва ВР України, 1996.—С. 206—213.
4. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30.06.1999 р. із змінами і доповненнями // Україна. Закони. Основні чинні кодексу і закони України / Уклад. Ю. П. Єлісєвєнко. — К.: Махаон, 2003.
5. Біла О. Г. Фінанси підприємств: навч. посіб. / О.Г. Біла – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 383 с.
6. Білик Марія Дмитрівна, Павловська Олена Валентинівна, Притуляк Наталя Миколаївна, Невмержицька Наталія Юріївна. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. — К. : КНЕУ, 2005. — 592с.
7. Близнюк Оксана Павлівна, Лачкова Людмила Іванівна, Оспіщєв Віктор Іванович, Бубєнко І. В., Кривошей В. В. Фінанси: Навч. посібник / Віктор Іванович Оспіщєв (ред.). — К. : Знання, 2006. — 415с.
8. Бандурко О. М., Коробов М. Я, Орлов П І., Петрова К. Я. Фінансова діяльність підприємства. — К.: Либідь, 1998. — 513 с.
9. Брюховецька Наталя Юхимівна. Фінанси підприємств: навч. посібник / Донецький ун-т економіки та права. Кафедра фінансів. — Донецьк : ДонУЕП, 2006. — 215с.
10. М.Якубовський., В.Новицький., Ю.Кіндзерський. Концептуальні основи стратегії розвитку промисловості України на період до 2017 року. //

Економіка України . - 2007. - №11. – С. 4 – 20.